

УДК 631.5:633.88

Лікарські рослини: традиції та перспективи досліджень (присвячено 100-річчю заснування Дослідної станції лікарських рослин)

Дем'янюк О. С.¹, Глущенко Л. А.²

¹Інститут агроекології і природокористування НААН, вул. Метрологічна, 12, м. Київ, 03143, Україна, e-mail: demolena@ukr.net

²Дослідна станція лікарських рослин Інституту агроекології і природокористування НААН, с. Березоточа, Лубенський р-н, Полтавська обл., 35537, Україна, e-mail: l526@ukr.net

Здійснено історичний огляд становлення й розвитку наукових досліджень Дослідної станції лікарських рослин за період 1916–2016 рр. Висвітлено основні етапи формування дослідної справи за напрямом «лікарське рослинництво» в Україні. Розкрито роль і значення Дослідної станції лікарських рослин у науково-методичному забезпеченні таких наукових напрямів, як селекція, насінництво, технології вирощування, фармакогнозія в лікарському рослинництві. Для потреб галузі в установі вивчено понад 100 видів інтродукованих лікарських рослин та розроблено технології їх вирощування, створено більше ніж 50 сортів лікарських культур, сконструйовано машини й пристосування для вирощування, збирання та первинної обробки сировини й насіння найважливіших лікарських культур. Наведено інші наукові досягнення установи та окреслено перспективні напрями досліджень лікарських рослин в Україні.

Ключові слова: лікарські рослини, досягнення, технології вирощування, сорти, Дослідна станція лікарських рослин, етапи розвитку, перспективи.

Одній з найстаріших спеціалізованих наукових установ України – Дослідній станції лікарських рослин Інституту агроекології і природокористування (ДСЛР ІАП) НААН України виповнилося 100 років. Створення й діяльність установи тісно пов'язані з розвитком знань про лікарські рослини, з багатьма політичними та економічними подіями у житті країни.

Використання, збирання й вирощування лікарських рослин на Посуллі були невід'ємною частиною традиційних знань і умінь місцевого населення. Перші промислові заготівлі й культивування лікарських рослин в Україні датують початком XVIII ст. – після указів Петра I про припинення незаконної торгівлі лікарськими засобами, про знищення так званих «трав'яних» лавок та відкриття казенних «запасних аптек» у Глухові (1706 р.) та Лубнах (1709 р.). При них з часом організують аптекарські сади. Зростання площ ріллі та скорочення запасів дикорослих лікарських рослин потребувало розширення асортименту й площ, зайнятих культивованими лікарськими рослинами, що, в свою чергу, спонукало до проведення всебічних наукових досліджень.

Зокрема, в 1886 р. заклав дослід з вивчення можливостей вирощування англійської м'яти 'Мітчам' професор Харківського університету Анастасій Єгорович Зайкевич на спеціальному дослідному полі в с. Снітин Лубенського повіту на Полтавщині.

З початком першої світової війни і закриттям російського кордону постачання ліків іноземного виробництва припинилося, що спричинило гостру їх нестачу, особливо на фронті.

З цього приводу в березні 1915 р. при Департаменті землеробства відбулася позавідомча нарада «Об улучшении производства в России лекарственных растений», основною метою якої була оцінка стану заготівель, вирощування, переробки та збуту сировини лікарських рослин. Саме на цій історичній нараді професор агрономії Харківського університету Зайкевич А. Є. обґрунтував необхідність започаткування дослідного вивчення лікарських рослин на Лубенщині. Лубенське товариство сільського господарства проводило значну роботу з організації збуту лікарської сировини й поліпшення культури лікарських рослин.

Отже, не випадковим є створення першої наукової установи з вивчення й культивування лікарських рослин на Лубенщині. Це питання порушив агроном і одночасно секретар Лубенського товариства сільського господарства Петро Іванович Гавсевич у своїй доповіді «До питання організації дослідного вивчення лікарських рослин у м. Лубни». До доповіді було подано обґрунтоване клопотання з короткою історією розвитку промислу лікарських рослин та результатами, досягнутими Товариством за попередній період. Подане клопотання було частково задоволене 26 листопада 1915 р., коли Міська Дума дала згоду на виділення 4,5 десятини землі під організацію Лубенської дослідної станції лікарських рослин.

Проект розсадника і план його роботи розробив П. І. Гавсевич, ймовірно, з участю А. Є. Зайкевича. Перша дослідна станція лікарських рослин була розміщена на околиці Лубен і почала працювати з 1916 р. Директором був призначений її ініціатор та організатор П. І. Гавсевич. Перші польові дослідження з 16 видами рослин було закладено в березні 1916 р., поглиблено вивчали три види – ромашку, валеріану та м'яту.

Через рік був складений і опублікований звіт про виконану роботу, який є офіційним свідченням започаткування системного наукового вивчення лікарських рослин та діяльності спеціалізованої наукової установи.

Про значущість розробок у цій галузі свідчить прийнятий у 1921 р. Радою народних комісарів декрет «О сборе и культуре лекарственных растений», яким було задекларовано перехід збирання й вирощування лікарських рослин на державні рейки. З цього часу збирали, вирощували й торгували лікарською рослинною сировиною виключно державні установи: «Высший совет народного хозяйства» (1921), «Центрсоюз» (1922), «Юготрав» (1922), з 1923 р. «Укрмедторг» відновив експортні поставки сировини з України. Найінтенсивніше зростали площі під м'ятою перцевою, в 1927 р. культура займала площу 4500 га, її сировину переробляли на 18 заводах.

Лубенська, а з 1925 р. – Українська станція лікарських і ефіроолійних рослин, очолювана Миколою Олександровичем Львовим, входила до складу Наркомзему України й зосередила науковий і виробничий потенціал на вивченні агротехніки, селекційних дослідженнях, виробництві насіння, садивного матеріалу та сировини 35 видів лікарських рослин. Пожвавлення міжнародної торгівлі потребувало нарощення темпів виробництва

сировини та забезпечення спеціалізованих господарств садивним матеріалом і насінням.

Для розширення дослідних площ у 1925 р. Дослідна станція лікарських рослин була переведена із Лубен до с. Березоточі Лубенського повіту, що сприяло як поглибленню досліджень, так і збільшенню обсягів виробництва продукції. Отримані результати переконливо свідчили про необхідність проведення науково-дослідної роботи з механізації процесів вирощування культур та захисту посівів від шкідників і хвороб.

Плідна праця науковців сприяла тому, що на початок 40-х років площі під сортовими посівами лікарських культур збільшились, зокрема м'ята перцева займала 12 тис. га, валеріана лікарська – 8, маруна цінерарієлиста – 10 тис. га, а під іншими культурами площі становили від десятків до сотень гектарів.

Розглядаючи пройдений установою шлях, можна стверджувати, що протягом усього періоду, починаючи з моменту заснування установи П. І. Гавсевичем, основними напрямками були дослідження з фітохімії, агротехніки, селекції й насінництва та створення на цій основі технологій та адаптованих до умов вирощування сортів лікарських культур. Саме тому особливістю Дослідної станції лікарських рослин, яка виділяла її поміж інших науково-дослідних закладів, був комплексний підхід, який давав можливість визначати перспективні напрями досліджень для забезпечення галузі лікарсько-рослинництва.

Загалом, 30-ті рр. ХХ ст. стали періодом формування колективу кваліфікованих і досвідчених науковців та фахівців. До наукового процесу долучилося багато молодих здібних учених, дослідження яких принесли установі світове визнання.

Найвидатнішими у довоєнний період були досягнення в агротехніці та агрохімії: розроблено рекомендації з вирощування 30 видів лікарських рослин, системи удобрення для валеріани лікарської (автор Морганський В. Е.) беладони (автори Мишалов М. І., Брагілевська А. І.), васильок камфорних (автори Хайкін І. А., Марехін В. І.), наперстянки пурпурової (автор Германов О. О.). Започатковані в 20-х рр. дослідження з ентомології (Рубан Г. І.) та фітопатології (Верговський В. І.) лікарських рослин покладено в основу розроблення заходів захисту 23 лікарських культур від шкідників і хвороб (автори Погода С. І., Наливайко А. Г., Товстолес Т. О., Губенко В. Г.). Розроблена й впроваджена у виробництво розсадосадильна ма-

шина ДПРС, що агрегатувалася з трактором ХТЗ 15/30, машина для висаджування коре-невищ м'яти, ромашкозбиральна машина УДР-1 та машина БУ-1,0 для збирання васильок камфорних були рекомендовані до серійного випуску в 1939 р. Вивчено особливості накопичення біологічно активних речовин такими видами, як ромашка лікарська, беладона, м'ята, васильки камфорні, інсектицидна ромашка та ін. Розроблено методи аналізування якості лікарської рослинної сировини на вміст ефірної олії, алкалоїдів, зокрема умови екстракції атропіну із сировини беладони (Кузнецов Н. В., Лібізов Н. І., Царьов М. В.). У створеному в 1916 р. колекційному ботанічному розсаднику вивчали біологічні та екологічні особливості лікарських видів, проводили інтродукційне дослідження, встановлювали хімічний склад рослин.

У селекції лікарських рослин започатковано сортовипробування й географічне випробування м'яти, у 1926 р. методом клонової селекції було створено сорт м'яти перцевої 'Клон 4' (автори Львов М. О., Яковлева С. В.), виведено високоврожайні гібриди ружі '№ 412' і '№ 413' (автор Яковлева С. В.), у 30-х рр. виділено цитральну '№ 2273' та тимольну '№ 2202' форми васильок камфорних (автор Ласький А. І.), методом синтетичної селекції створено сорт м'яти перцевої '№ 541' (автори Кучмай Г. М., Баньковський О. І., Лібізов М. І.), у 1934 р. уперше було проведено штучну міжвидову й внутрішньовидову гібридизацію в селекції м'яти, в 1936 р. передано у виробництво ліналоольний сорт м'яти '№ 117' (автори Львов М. О., Кучмай Г. М.), зібрано вихідний матеріал та розпочато селекційну роботу з маком снотворним.

Друга світова війна не оминула Полтавщину. Після звільнення почалася тяжка праця з відродження Дослідної станції лікарських рослин. У повоєнні роки була продовжена селекційна робота з маком снотворним, яка дала можливість вивести ряд цінних сортів, методом багаторазового індивідуального добору в 1948 р. створено сорт 'Новинка 198' (автор Чубарова Т. Я.), який до 1968 р. був єдиним районованим сортом зони макосіяння (Україна, Казахстан, Башкирія, Куйбишевська, Ульяновська й Воронежська області РФРСР) і продемонстрував високу екологічну пластичність в умовах високогір'я Болгарії та 10 років залишався європейським стандартом. Паралельно було проведено роботу з вивчення динаміки накопичення морфіну, глікозидів, ефірної олії, піретрину

(Громов В. П., Козловська Т. А.). Удосконалено ромашкозбиральну машину УДР-1 та виготовлено пристосування на кінській тязі для впровадження у виробництво. Розроблено й запропоновано коренемийні машини безперервної дії, кінські й тракторні культиватори, випробувано й запропоновано виробництву різноманітні типи сошників для лікарських культур. З 1947 р. розпочато роботи з хімічного скринінгу сировини лікарських рослин для пошуку джерел біологічно активних речовин, досліджено 2700 видів природної флори та інтродуцентів, виявлено 296 джерел алкалоїдів, 63 – серцевих глікозидів, 15 – хінонів, 38 – сапонінів, 31 – флавоноїдів. У 241 виду вперше виявлено наявність алкалоїдів (Погудіна Д. Т., Недюшева Е. С., Вітковський Д. Р.).

На початок 50-х років площі під лікарськими культурами було не лише відновлено, а й розширено. У подальшому розвитку лікарського рослинництва провідну роль відіграла Українська зональна дослідна станція Всесоюзного інституту лікарських і ефіроолійних рослин (нині Дослідна станція лікарських рослин Інституту агроєкології і природокористування НААН України), яка забезпечувала господарства сортовим насінням і садивним матеріалом, організовувала теоретичну й практичну підготовку кадрів для спеціалізованих господарств. У 1946 р. дослідна станція започатковує публікування результатів досліджень таких культур, як наперстянка пурпурова, ревінь тангуцький, ромашка лікарська та беладона (31–34 випуски праць дослідної станції за редакції М. П. Перепічко), в 1947 р. видано колективний збірник «Лікарське рослинництво». В повоєнний період були розроблені профілактичні та агротехнічні прийоми захисту лікарських культур від шкідників, хвороб та бур'янів (Товстолес Т. О., Пітерська А. М., Парвова О. В., Мілянський С. С.), створено машину для поширювального внесення гранульованої органо-мінеральної суміші для удобрення лікарських рослин (Германов А. А.).

У 50–60-х рр. у колишньому Радянському Союзі частка України у збиранні культивованої рослинної сировини становила 40%. Станція на той час мала сучасні наукові й виробничі приміщення, використовувала найсучасніше лабораторне обладнання та машинно-тракторний парк, збрала велику науково-довідкову бібліотеку та гербарний фонд. Щорічно станцію відвідували численні закордонні делегації, студенти вищих навчальних закладів усіх союзних республік СРСР виборювали право проходити практи-

ку з фармакогнозії в Українській зональній дослідній станції лікарських рослин. Ґрунтовно вивчено хімічний склад біологічно активних сполук у 350 видів лікарських рослин для створення препаратів судинорозширювальної дії. Удосконалено методики аналізу на вміст морфіну, жиру, алкалоїдів, лупаніну, спартеїну, сапоніну та ефірної олії (Прогресов Н. Н., Чиріков Ю. Ф., Івашина А. П.). Введення в культуру в 50–60-х рр. 16 видів нових лікарських рослин зумовило розроблення технологій вирощування, в т. ч. системи захисту від шкідників, хвороб та бур'янів (Єлагіна А. К., Місько Л. О.). У 50-х рр. розпочато ресурсознавчі дослідження дикорослих лікарських рослин Карпат (1953–1966), Поділля (1956–1966), Полісся (1956–1966), Криму (1956–1957), Донбасу (1955–1957), Лівобережного Лісостепу (1953–1966). Виявлено, здійснено картування та оцінено запаси 45 видів фармацевтичної сировини, розроблено режими невиснажливої заготівлі для 10 видів (Івашин Д. С., Кондратенко Б. С.). Селекціонери створили високопродуктивні сорти основних лікарських культур, зокрема маку олійного, м'яти перцевої, валеріани лікарської, ромашки, наперстянки. Мак снотворний 'Новинка 198' став матеріалом для створення продуктивних сортів 'Лубенський-6' та 'Лубенський-7' (автори Тараніч О. П., Чубарова Т. Я.), які були отримані методом багаторазового індивідуального добору. Розроблено й впроваджено у виробництво технології вирощування 12 нових культур, які базувалися на комплексній механізації всіх процесів, якості й безпечності продукції. Проведено випробування сільськогосподарських машин для догляду, збирання та первинної обробки сировини лікарських рослин, розроблено й переобладнано серійну сільськогосподарську техніку для потреб лікарського рослинництва (Черних С. Д., Українець В. П., Сапа М. П., Пархоменко І. М.). Наукові розробки з селекції, насінництва, агротехніки, захисту рослин та механізації проходили апробацію на полях експериментальної бази та спеціалізованих господарств. Експериментальна база являла собою комплексне госпрозрахункове господарство, яке щорічно виробляло до 600 т лікарської сировини для фармацевтичних підприємств, насіння й садивний матеріал для спеціалізованих господарств СРСР та країн Соціалістичної співдружності.

У 70-х рр. в Українській зональній дослідній станції здійснено цикл досліджень з розроблення спеціальних сівозмін (Філіпов О. І., Коломієць М. І.) та систем удобрення м'яти

перцевої, пасльону частинкового, астрагалу шерстистоквіткового, цмину піскового, омани високого та інших лікарських культур (Бойченко Е. С., Евтушенко Л. О.). Розроблено, виготовлено й випробувано експериментальний зразок навісної ромашкозбиральної машини (Чашин М. І., Українець В. П., Тананін Ю. В.), валеріанозбирального комбайну (Пархоменко І. М., Перебейніс В. С. та ін.). Створено сорти маку снотворного 'Голубий ювілейний' з підвищеним вмістом морфіну (автори Тараніч О. П., Філіпов О. І., Чубарова Т. Я.), 'Лубенський 76' з високим вмістом наркотину (автори Тараніч О. П., Кондратенко Л. М.) та 'Северная звезда' з підвищеним вмістом морфіну й кодеїну (автори Тараніч О. П., Кондратенко Л. М., Іванова Р. М.).

У 70–80-х рр. установа набула загальнодержавного значення. Наприклад, у цей період, крім започаткованих раніше напрямів досліджень, розширено роботи зі створення та перегляду нормативно-технічної документації на лікарську рослинну сировину – розроблено 11 і переглянуто 10 нормативно-технічних документів, які використовували у фармвиробництві для виготовлення фітопрепаратів: корінь вовчугу, трава осоки парвської, кореневища з коренями валеріани свіжі, листя подорожника великого свіже та інші. Було встановлено терміни зберігання для 78 видів сировини методом прискореного старіння, розроблено 22 тимчасові фармакопейні статті на лікарську рослинну сировину та фітопрепарати, а також новий метод кількісного визначення мінорину в рослинах барвінку малого та ін. (Стіхін В. О., Горлачов В. О., Куцик П. Г., Перебейніс Л. І., Денисенко Л. І., Українець О. І.).

Після здобуття Україною незалежності Дослідна станція лікарських рослин увійшла до системи Української академії аграрних наук. У цей період змінився статус установи, за розпорядженням Кабінету Міністрів України на базі станції створено Інститут лікарських рослин, який стає головною установою в галузі лікарського рослинництва. Незважаючи на зміну назви і підпорядкувань установи, колектив продовжує пошукові дослідження з виявлення нових джерел біологічно активних сполук, розробляє лікувально-профілактичні засоби з лікарської сировини та нормативну документацію на неї, працює над створенням сортів та розробленням технологій лікарських рослин.

Нині Дослідна станція лікарських рослин Інституту агроекології і природокористування НААН, яка протягом 100 років була й

залишається єдиною в Україні, де комплексно досліджують лікарські рослини, є безперечним лідером за кількістю та значущістю наукових розробок у цій галузі. Її колектив наполегливо працює над створенням для незалежної України потужної сировинної бази лікарських рослин. Науковий потенціал дослідної станції – 20 науковців, серед яких 5 кандидатів наук, 6 аспірантів та 2 докторанти.

За їх участю та під безпосереднім керівництвом проводять комплексні наукові дослідження з ресурсознавства, інтродукції, селекції, насінництва, насіннезнавства, механізації, агрохімії, рослинництва та фітохімії. Новітні наукові розробки впроваджували у виробничих умовах на полях установи. Провідним напрямом досліджень залишається селекція.

Протягом століття вивчено 75 видів лікарських рослин (Львов М. О., Яковлева С. В., Кучмай Г. М., Ласький Г. М., Чубарова Т. Я., Ветчиніна М. П., Бойченко І. В., Тараніч О. П., Кондратенко Л. М., Горбань А. Т., Шелудько Л. П., Перепелова О. М., Перебейніс Л. І., Рак В. О., Куценко Н. М., Горбань Н. В., Марченко Н. І., Куценко Н. І., Колосович М. П., Куценко О. М., Деркач В. О. та ін.). Науковці-селекціонери вивели понад 50 сортів, які в різні роки були внесені до Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні (далі – Державний реєстр сортів), 34 поліпшені популяції, отримано ряд перспективних зразків, які використовують науковці в селекційному процесі як у ДСЛР ІАП, так і в інших установах. Сорт м'яти 'Лідія' відзначено срібною медаллю на Міжнародній виставці садівництва «Експо-93» (м. Штутгарт, Німеччина). Нині понад 70% сортів лікарських і ефіроолійних культур, які внесено до Державного реєстру сортів станом на 2016 р., створили селекціонери дослідної станції.

Дослідна станція лікарських рослин є оригінатором переважної більшості сортів лікарських рослин, розвиває насінництво сортів власної селекції й виробляє насіння та садивний матеріал лікарських культур. Сортівий ресурс перспективних лікарських видів селекції ДСЛР ІАП представлений на полях Виставково-інноваційного центру НААН України. Нині селекціонери працюють з традиційними культурами, зокрема м'ятою перцевою, валеріаною лікарською, нагідками лікарськими та новими лікарськими видами – лопухом справжнім, розторопшею плямистою, шавлією мускатною, собачою кропивою п'ятилопатевою та ін. Щорічно в

рамках Державного сортовипробування оцінюють новостворені сорти. Фахівці з насіннезнавства розробляють стандарти на насіння лікарських культур та вдосконалюють методи аналізу посівного і садивного матеріалу. Значний обсяг робіт проводять з насінництва 30 сортів, які належать до 29 видів лікарських культур. Схеми насінництва розробляють відповідно до сучасного рівня розвитку виробництва.

Не менш переконливими є й інші здобутки. Так, у напрямі технологій вирощування лікарських культур розроблено: рекомендації та технологічні карти з вирощування близько 100 видів лікарських культур, системи добрив для 50 культур, системи захисту від шкідників та хвороб для 60 культивованих лікарських видів (Германов А. А., Гризлов В. П., Верещако Ф. А., Івашенко А. Н., Перепічко М. П., Коломієць М. І., Богарада А. П., Кривуненко В. П., Бабій Ф. Ф., Губаньов О. Г., Ганькевич Н. М., Бойченко Е. С., Бойко В. С., Горошко В. В., Рубан І. І., Погода С. І. Наливайко А. Т., Товстолес О. Т., Губенко В. Г. та ін.). Наукові здобутки з механізації технологічних процесів вирощування лікарських культур полягають у розробленні вихідних вимог на 10 машин для лікарського рослинництва, конструкторської документації на 5 машин для збирання й первинної обробки сировини (Скрипник С. С., Пинчук П. Д., Дидук В. В., Пархоменко І. М., Брижин А. І., Українець В. П., Сухенко Р. Ф., Кодацький І. М., Сапа М. П., Бородин А. І., Перебейніс В. С., Кривуненко Л. В. та ін.). Сьогодні у планах – розроблення та вдосконалення прийомів вирощування лікарських культур, дослідження особливостей ґрунтового живлення та імунітету рослин в умовах краплинного зрошення, вдосконалення методів безпечного захисту рослин від бур'янів, шкідників і хвороб.

Досить результативним є й екологічний напрям досліджень, зокрема з невиснажливого використання природних ресурсів лікарських видів, ресурсознавства, інтродукції та генетичних ресурсів. Ботаніки-ресурсознавці одночасно з пошуком нових джерел біологічно активних сполук серед природних видів лікарських рослин визначають запаси та розробляють способи раціональної експлуатації дикорослих видів. Розроблено режими невиснажливої заготівлі для 17 дикорослих видів (Івашин Д. С., Пакалн Д. А., Кондратенко Б. С., Рябенко (Марченко) Н. І., Ванярха (Сивоглаз) Л. М., Раджапова (Порада) О. А., Глуценко Л. А. Здійснено інтродукційне вивчення понад 165 видів лікар-

ських рослин вітчизняної й зарубіжної флори та рекомендовано для вирощування у відкритому ґрунті 96 видів (Львов О. М., Івашин Д. С., Кондратенко Б. С., Порада О. А., Іванов В. Б., Шевченко Т. Л., Горбань Н. І., Гулега Л. М., Калініна М. А. та ін.). На території колекційного розсадника вивчають понад 300 видів лікарських рослин, у дендропарку – 100 видів. Колекції ботанічного розсадника установи та гербарій є складовими національного надбання України.

Традиційні для установи фітохімічні дослідження спрямовані на оцінку якості лікарської рослинної сировини, вдосконалення методів визначення біологічно активних речовин, розроблення нормативно-технічної документації на лікарську рослину сировину нових рослин, перегляд фармакопейних статей на сировину, оцінка якості сировини, яку отримують в дослідках з селекції, агротехніки, захисту рослин, пошук нових джерел біологічно активних сполук. За результатами досліджень розроблено 14 фармакопейних статей, нормативно-аналітичну документацію, технічні умови на сировину й препарати. Науковці фітохіміки та ресурсознавці зібрали відомості про застосування понад 550 рослин у народній медицині, узагальнення їх дало змогу рекомендувати понад 80 видів для фармакопейного вивчення

(Баньковський А. І., Кузнецов Н. В., Лібізов Н. І., Царьов М. В., Громов В. П., Козловська Т. А., Погудіна А. А., Недьошева Е. С., Куцик П. І., Закордонець А. І., Стіхін В. О., Горлачов В. О., Середа О. В., Куцик Г. В., Середа Л. О., Куцик Т. П., Філенко С. В., Бушуєва Г. І. та ін.).

Не менш важливим напрямом у діяльності установи є обслуговування дослідницького процесу, виробнича перевірка і впровадження наукових розробок. Щорічно установа вирощує близько 7 т лікарської сировини та 0,6 т елітного та репродукційного насіння понад 10 видів лікарських культур.

Подальший розвиток діяльності Дослідної станції лікарських рослин спрямований на поглиблення творчого співробітництва з усіма установами, які вивчають лікарські рослини як в Україні, так і за її межами. Співпраця з науковцями, виробничниками, практиками різних сфер діяльності, спрямована на збільшення обсягів виробництва лікарської сировини, кращого та ширшого її використання, була й залишається серед основних завдань установи. Науковці докладають максимальних зусиль для поліпшення виробництва «цілющої» сировини, створення нових фітопрепаратів, чаїв, зборів, БАД та інших лікарських засобів для зміцнення здоров'я населення нашої незалежної держави.

УДК 631.5:633.88

Дем'янюк Е. С.¹, Глущенко Л. А.² Лекарственные растения: традиции и перспективы исследований (посвящено 100-летию основания Опытной станции лекарственных растений) // Сортовивчення та охорона прав на сорти рослин. – 2016. – № 4. – С. 87–93.

¹Інститут агроекології та природопользовання НААН, ул. Метрологическая, 12, г. Киев, 03143, Украина, e-mail: demolena@ukr.net

²Опытная станция лекарственных растений Институт агроекології та природопользовання НААН, с. Березоточа, Лубенский р-н, Полтавская обл., 35537, Украина, e-mail: l526@ukr.net

Проведен исторический обзор становления и развития научных исследований Опытной станции лекарственных растений за период 1916–2016 гг. Освещены основные этапы формирования опытного дела по направлению «лекарственное растениеводство» в Украине. Раскрыта роль и значение Опытной станции лекарственных растений в научно-методическом обеспечении таких научных направлений, как селекция, семеноводство, технологии выращивания, фармакогнозия в лекарственном растениеводстве. Для нужд отрасли в учреждении изучено более 100 видов интродуцированных лекарственных растений и

разработаны технологии их выращивания, создано более 50 сортов лекарственных культур, сконструированы машины и приспособления для выращивания, уборки и первичной обработки сырья и семян наиболее важных лекарственных культур. Приведены другие научные достижения учреждения и намечены перспективные направления исследований лекарственных растений в Украине.

Ключевые слова: лекарственные растения, достижения, технологии выращивания, сорта, Опытная станция лекарственных растений, этапы развития, перспективы.

UDC 631.5:633.88

Demianiuk, O. S.¹ & Hlushchenko, L. A.² (2016). Medicinal plants: traditions and study prospects (devoted to the 100th anniversary of establishing the Experimental Station of Medicinal Plants). *Sortovivčennâ ohor. prav sorti roslin* [Plant Varieties Studying and Protection], 4, 87–93.

¹*Institute of Agroecology and Environmental Management of NAAS, 12 Metrolohichna Str., Kyiv, 03143, Ukraine, e-mail: demolena@ukr.net*

²*Experimental Station of Medicinal Plants of the Institute of Agroecology and Environmental Management of NAAS, 16-A Pokrovska Str., vill. Berezotocha, Lubny region, Poltava Oblast, 35537, Ukraine, e-mail: l526@ukr.net*

Historical review was done concerning the formation and development of scientific research of the Experimental Station of Medicinal Plants over the period 1916–2016. The main stages of experimenting in the direction of “medicinal plant cultivation” in Ukraine were covered. Role and importance of the Experimental Station of Medicinal Plants in the scientific and methodological support of such scientific directions as breeding, seed production, cultivation technologies, pharmacognosy in medicinal plant cultivation were shown. For the needs of the branch, over 100 species of introduced medicinal plants were studied at the Station and

agricultural techniques of their growing were developed, in addition, more than 50 varieties of medicinal plants were created, a number of machines and devices for growing, harvesting and initial treatment of raw materials and seeds of the most important medicinal plants was designed. Other scientific achievements of the Station were mentioned and promising areas of medicinal plant research in Ukraine were outlined.

Keywords: *medicinal plants, achievements, growing technologies, varieties, Experimental Station of Medicinal Plants, stages of development, prospects.*

Надійшла 29.06.2016